

Detta kan enligt rikspolisstyrelsens uppfattning betyda att dyrkpistolen har kommit till användning i större utsträckning i samband med inbrott än tidigare. Det kan även vara fråga om en ökad frekvens av försäkringsbedrägerier.

Enligt uppgift från Stockholms polisdistrikt (kriminalavdelningen, juni 1978) har någon dyrkpistol inte påträffats vid visitation eller husrannsakan hos de personer som hittills under år 1978 har gripits och förts till polisens inbrottsrotel. Under första halvåret 1978 har dock vid ett tillfälle påträffats en dyrkpistol i en stulen personbil.

Från vissa andra polisdistrikt har uppgifter erhållits (juli — augusti 1978) om påträffade dyrkpistoler.

Inom Göteborgs polisdistrikt har man sålunda under våren 1978 påträffat en dyrkpistol i en "knarkarkvart".

Inom Malmö polisdistrikt har man påträffat två dyrkpistoler av samma typ som säljs av företaget i Malmö, dels under våren 1978, dels i juli 1978. Innehavarna av dyrkpistolerna är misstänkta för bl. a. tillgreppsbrott.

Inom Huddinge polisdistrikt har man i juni 1978 påträffat en dyrkpistol i samband med ett narkotikabrott. Innehavaren hade köpt pistolen av ett postorderföretag.

7 I övrigt framförda synpunkter

Med anledning av en marknadsföring av dyrkpistoler som har förekommit under år 1978 har synpunkter framförts av bl. a. Svenska Stöldskyddsföreningen, Stockholms polisdistrikt (kriminalavdelningen), Sveriges Låssmedsmästares Riksförbund och AB Kåfs Industrier.

Svenska Stöldskyddsföreningen har uppgivit (jfr avsnitt 2.5) att dyrkverktyg är tillverkade uteslutande med tanke på att det är yrkesutövare, dvs. låssmeder, som skall använda dem i sitt arbete. Enligt föreningens uppfattning går det lika lätt att dyrka upp ett lås med ett petverktyg som med en dyrkpistol. I vissa fall kan det dock gå snabbare att dyrka med en dyrkpistol. Dyrkpistolen kan inte sättas i händerna på vem som helst. Den som känner till låsens princip samt besitter normal slutledningsförmåga kan dock efter någon liten övning dyrka upp de flesta på marknaden förekommande stiftcylinderlåsen.

Föreningen har numera kunnat konstatera att dyrkpistolen kan användas även på ASSA:s nya SCB-cylinderlås. Vidare anför föreningen att det är svårt att konstatera huruvida ett lås har blivit dyrkat eller inte. För att konstatera detta måste cylindern omedelbart efter inbrottet laboratorieundersökas så att eventuella spår av dyrkverktyg inte bortraderas av en nyckel. En försäkringstagare befinner sig därför i en utomordentligt svår belägenhet. Om försäkringsbolagen släpper på kravet beträffande

fande "styrkt inbrott" så kan enligt föreningens bedömande följden bli att fler kommer att göra sig skyldiga till försäkringsbedrägerier.

Föreningen delar helt rikspolisstyrelsens och KO:s uppfattning att särskilda åtgärder snarast bör vidtas för att förhindra en fri försäljning av *alla* typer av dyrkverktyg. En fri försäljning av dyrkverktyg måste enligt föreningens mening anses som katastrofal. Föreningen har på senare tid ofta anlitats för uttalanden huruvida ett cylinderlås är uppdyrkat eller inte. Det har i regel varit fall där försäkringsbolagen har avböjt att ersätta en påstådd inbrottsskada p. g. a. att inbrottet inte har kunnat styrkas.

Från kriminalavdelningen vid *Stockholms polisdistrikt* har anförts bl. a. att dyrkpistolen har funnits tillgänglig för yrkesmän inom låsbranschen sedan åtskilliga år. På tekniska roteln finns sedan 1940-talet en dyrkpistol, vilken genom sin konstruktion har visat sig användbar för att öppna enklare cylinderlås. För en icke fackman är det dock nödvändigt att ta relativt god tid på sig. Man har också tillgång till den typ av dyrkpistol som har marknadsförts på det kritiserade sättet. Dess användbarhet för att dyrka upp cylinderlås av standardmodell har visat sig vara mycket begränsad även för en utbildad tekniker.

Sveriges Låssmedsmästares Riksförbund (SLR) anser det otillräckligt med åtgärder som förhindrar att enbart dyrkpistoler säljs fritt på marknaden. Enligt förbundets uppfattning täcker man därigenom endast en mycket liten del av de inbrottsverktyg som kan forcera ett lås utan åverkan. Förbundet pekar på att bland låssmederna är "petsatserna" och "slungorna" de mest använda verktygen för öppning av lås. Man får också räkna med att nya metoder kommer fram. Förbundet erinrar vidare om att företag i USA lär ut hur man kan öppna sifferkombinationslås.

AB Kåfs Industrier anser att dyrkpistoler och liknande verktyg endast bör få säljas till auktoriserade låssmeder.

8 Överväganden

8.1 Behovet av åtgärder från samhällets sida

I sitt ställningstagande till låsutredningens förslag om auktorisation samt tillståndsplikt för innehav och tillverkning av bl. a. dyrkverktyg utgick näringsutskottet från att regeringen och berörda myndigheter fortsättningsvis noga följde utvecklingen. Därvid skulle övervägas olika möjligheter att genom förbättrat låsskydd och på annat sätt dämpa inbrottsfrekvensen.

Som tidigare har nämnts övervägs f. n. åtgärder inom byggnadslagstiftningens ram för ett på sikt förbättrat låsskydd. Händelseutveckling-

en efter näringsutskottets uttalande ger därutöver anledning att ta upp frågan om kontroll av dyrkverktyg till ny prövning.

Från allmän synpunkt framstår det som klart olämpligt att dyrkverktyg säljs till vem som helst. Redan annonsering och annan reklam för sådana verktyg kan fresta lättpåverkade personer att begå brott. Genom försäljning till allmänheten sker vidare en okontrollerad spridning av verktyg, vilka kan användas som hjälpmedel vid brott. Det förhållandet att den som har kunskap på området själv kan tillverka vissa dyrkverktyg rubbar inte bedömningen att sådan spridning är betänklig.

Hittills har dock förhållandena på låsområdet varit sådana att särskilda bestämmelser för kontroll av dyrkverktyg inte har behövts. Inom branschen har nämligen tillämpats sådana rutiner beträffande kundurvalet som har säkerställt att dyrkverktyg inte sprids till en bred allmänhet.

Den nu aktuella marknadsföringen till allmänheten har emellertid visat att ett system baserat endast på frivillighet är otillräckligt. Andra företag kan sålunda komma att följa exemplet. Genom marknadsföringen har vidare kunskap spritts om dyrkverktyg på ett sätt som kan innebära ökad inbrottsrisk, om handeln får fortsätta fritt. Mot denna bakgrund är det påkallat att införa en reglering i fråga om dyrkverktygen.

8.2 Utformningen av en reglering

Det bör till en början framhållas att den nu avsedda regleringen inte kan begränsas till att gälla saluhållandet av enbart dyrkpistoler. Till sin effekt skiljer sig inte dessa från andra dyrkverktyg som har berörts i avsnitt 4. Regleringen måste därför täcka dyrkverktyg i allmänhet.

Med dyrkverktyg avses i det följande föremål som är särskilt utformat för att ersätta nyckel vid öppnande av lås. Hit hör bl. a. dyrkpistoler, petnålar, den s. k. slungan och olika slags krokar. Kännetecknande för dessa verktyg är att de är avsedda att påverka låsmekanismen att öppna sig.

Syftet med kontrollen av dyrkverktygen bör vara att minska riskerna för att sådana verktyg kommer till brottslig användning. Regleringen bör utformas så att den får bästa möjliga brottsförebyggande verkan. Detta skulle i och för sig tala för en mycket omfattande reglering där man försökte kontrollera bl. a. varje innehav av dyrkverktyg.

Å andra sidan finns det uttalade behov av att en reglering är så enkel att tillämpa som möjligt samt inte medför onödigt betungande och krångliga byråkratiska rutiner. Regleringen får inte heller onödigtvis försvåra för låssmeder eller liknande som i sin yrkesverksamhet har ett legitimt behov av dyrkverktyg. Bland dessa personer förekommer även en viss tillverkning av sådana verktyg för eget bruk. Samtidigt står det

klart att inte ens de mest långtgående bestämmelser kan helt eliminera risken för att dyrkverktyg ibland kommer i händerna på olämpliga personer.

En lämplig avvägning måste alltså åstadkommas mellan de olika intressen som här gör sig gällande.

Låsutredningens förslag innebar bl. a. att endast den som av länsstyrelse hade meddelats den av utredningen föreslagna auktorisationen som låssmed skulle få *tillverka* dyrkverktyg utan tillstånd.

Lämpligheten av att införa bestämmelser om tillstånd för tillverkning av dyrkverktyg måste emellertid ifrågasättas. Som tidigare har anförts finns det ingen statlig auktorisation av låssmeder. Den nu tilltänkta regleringen kan knappast byggas upp på det frivilliga system som redan finns. Enklare dyrkverktyg kan vidare egenhändigt tillverkas relativt lätt och uppenbarligen också användas med framgång på tämligen vanliga låstyper. Inom låsbranschen förekommer också sådan tillverkning för eget bruk. Även enskilda personer kan i vissa situationer tänkas ha behov av att själva tillverka en dyrk. Visserligen kan en kontroll över tillverkningen ha en viss brottsförebyggande verkan. Efterlevnaden av regleringen skulle dock vara mycket svår att kontrollera. Vidare skulle tillstånd behöva sökas i ett stort antal fall. Även om en reglering begränsades till yrkesmässig tillverkning kan fördelarna av regleringen knappast anses uppväga nackdelarna.

För det behov som nu står i blickpunkten — en spärr mot att dyrkverktyg marknadsförs till allmänheten — framstår således en kontroll av tillverkningen som en alltför ingripande åtgärd.

Låsutredningen föreslog vidare att den som inte var auktoriserad låssmed skulle vara tvungen att ha särskilt tillstånd för att få *inneha* dyrkverktyg.

Bestämmelser om att vissa varor får innehas endast efter särskilt tillstånd eller under vissa förutsättningar finns f. n. i ett flertal författningar, t. ex. i förordningen (1959: 312) om förbud mot innehav av vissa stiletter m. m. och i vapenlagen (1973: 1176).

Det är dock mycket tveksamt om det är lämpligt att införa bestämmelser om tillstånd för att få inneha dyrkverktyg. Även en innehavsreglering skulle föra med sig avsevärda nackdelar i form av bl. a. tyngande byråkratiska rutiner. Alla som innehar dyrkverktyg skulle bli tvungna att söka tillstånd. En omfattande registrering av tillståndshavarna skulle vara nödvändig. Efterlevnaden av en innehavsreglering är också svår att kontrollera.

När det gäller frågan om en innehavsreglering kan dessutom framhållas, att bestämmelserna i brottsbalken (jfr avsnitt 2.4) om förverkande av egendom, som kan befaras komma till brottslig användning, kan ge stöd för ingripanden mot innehav.

Även en reglering av innehavet av dyrkverktyg synes alltså vara alltför långtgående.

Det framstår i stället som lämpligare med en reglering som tar sikte på att möjliggöra en allmän kontroll av den *yrkesmässiga försäljning* som förekommer. En sådan kontroll kan nämligen antas vara det enklaste och samtidigt mest effektiva medlet för att hindra en fri spridning av dyrkverktyg hos allmänheten med de risker detta för med sig.

Yrkesmässig försäljning av dyrkverktyg bör därför få bedrivas endast efter tillstånd. Genom den prövning som sålunda föregår beslut om tillstånd bör vinnas en viss garanti för att försäljning inte kommer till stånd i en omfattning som är olämplig från allmän synpunkt. Vissa allmänna riktlinjer kan uppställas beträffande försäljningen i avsikt att minska riskerna för att verktygen sprids på ett okontrollerat sätt. Om dessa riktlinjer inte följs kan tillståndet återkallas.

F. n. bedrivs yrkesmässig försäljning av dyrkverktyg endast av ett fåtal företag. Efterlevnaden av regleringen torde därför vara förhållandevis lätt att övervaka. Risken för att ett tillstånd kan återkallas innebär ett tryck på säljarna att iaktta de allmänna riktlinjer och villkor som bör gälla för verksamheten.

De som har bedrivit yrkesmässig försäljning av dyrkverktyg har hittills i allmänhet tillämpat vissa grundprinciper i fråga om kundurvalet. Principerna har gått ut på att i huvudsak endast etablerade låssmedsföretag och andra som har haft ett likvärdigt seriöst behov av dyrkverktyg har fått köpa sådana verktyg. Några anmärkningar synes inte ha riktats mot denna ordning. Också i övrigt framstår det som mest ändamålsenligt att regleringen bygger på dessa grundprinciper. Detta innebär bl. a. att en tillståndshavare inte får godta någon som köpare bara därför att denne är oförvitlig.

Tillstånd att bedriva yrkesmässig försäljning av dyrkverktyg bör därför meddelas endast den som kan antas följa de nu angivna riktlinjerna vid försäljningen. Vid tillståndsprövningen saknas som regel anledning att beakta huruvida sökanden besitter yrkesskicklighet inom området. Någon bedömning som grundar sig på om det finns ett allmänt behov av den försäljning som tillståndet avser bör givetvis inte ske. Den här föreslagna regleringen har alltså enbart ett brottsförebyggande syfte.

Med hänsyn till regleringens nämnda syfte bör det vara lämpligt att polismyndigheten svarar för tillståndsgivningen och tillsynen över regleringen. Polismyndigheten har också i andra likartade sammanhang motsvarande uppgifter, t. ex. enligt förordningen (1949: 723) ang. handel med skrot, lump och begagnat gods (skrothandelsförordningen) och vapenlagen (1973: 1176).

Närmare föreskrifter beträffande lagens tillämpning bör meddelas av regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, rikspolisstyrelsen.

För att möjliggöra kontroll av att försäljningen bedrivs på det före-